

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

**TARİHİ VE KÜLTÜRÜ İLE
XIX. YÜZYILDAN GÜNÜMÜZE
BAYBURT ULUSLARARASI
SEMPOZYUMU**

28-30 MAYIS 2014 / BAYBURT

Yayına Hazırlayanlar
Selcan KOÇASLAN
M. Yasin TAŞKESENLİOĞLU
Kürşad KARA

ANKARA – 2015

5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bu eserin bütün yayın,
tercüme ve iktibas hakları

Atatürk Araştırma Merkezi'ne aittir.

Tarihi ve Kültürü ile XIX. Yüzyıldan Günümüze Bayburt Uluslararası
Sempozyumu (2014 : Bayburt)

Tarihi ve kültürü ile XIX. yüzyıldan günümüze Bayburt uluslararası
sempozyumu : bildiriler; Bayburt, 28 - 30 Mayıs 2014. – yay. haz.: Selcan
Koçaslan, M. Yasin Taşkesenlioğlu, Kürşad Kara. – Ankara : AKDITYK
Atatürk Araştırma Merkezi, 2015.

XIV, 1032 s.: res.: tbl.: hrt.: tbl.: grf.: ; 24 cm. – (Atatürk Kültür, Dil
ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi yayını)

ISBN : 978-975-16-3167-1

1. BAYBURT (TÜRKİYE) – TARİHİ – KONGRELER, VB.

I. E.a. II. Koçaslan, Selcan , yay. haz. III. Taşkesenlioğlu, M.Yasin,
yay. haz. IV. Kara, Kürşad, yay. haz.

V. Seri

956.329

KİTAP SATIŞI:

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ

Mağaza : Bayındır 1 Sok. Nu:24/6 Kızılay/ANKARA
Kurum : Ziyabey Cad. Nu: 19 Balgat-Çankaya/ANKARA
Tel: 009 (0312) 285 55 12
Belgegeçer: 009 (0312) 285 65 73
e-posta : bilgi@atam.gov.tr
web : http://www.atam.gov.tr
e-mağaza : e-magaza.atam.gov.tr

ISBN : 978-975-16-3167-1

İLESAM : 15.06.Y.0150-478

BASKI SAYISI : 500 Adet

BASKI : Diyanet Vakfı Matbaası

BASIM TARİHİ : 2015

BAYBURT’LU AĞLAR BABA’NIN KISASU’L-ENBİYÂSÎ’NDA PEYGAMBER TASSAVVURU

Nevzat AYDIN*

ÖZET

Büyük İrşâdi ile Ağlar Baba olarak bilinen Küçük İrşâdi’nin müştereken manzum tarzda kaleme aldığı el yazması Kısas-ı Enbiyâ, dinî ve tasavvufî öğretilerin yoğun bir şekilde harmanlandığı bir eserdir. Eserde Ağlar Baba Allah Resulüne olan samimî ve derunî aşkını, sevgi ve muhabbetini keşf ve ilham yoluyla ebyât /beytler şeklinde nazmetmiş ve tasavvufla çeşnilenen peygamber sevgisinin halk kitlelerine yerleştirilmesini hedeflemiştir.

Bu sâikle kaleme alındığı için, Kısas-ı Enbiyâ’da Hz. Peygamber’in hayat hikayesinde tarihi gerçekleri yansıtan haberlerle birlikte menkıbevî ve mitolojik anlatımlarda yer almaktadır. Hz. Muhammed’in geleceğini önceden haber veren tebşirât ve irhasât rivayetleri ile rüya ve kehanet fenomenlerinin yaygın olarak kullanıldığı, tasavvufî gelenekteki “Nur-ı Muhammedî” anlayışına geniş bir şekilde yer verildiği ve vurgulandığı görülmüştür. Maddî/hissî mucizelerle desteklenen, kendisinin ve atalarının yüceltildiği, doğumundan itibaren başından olağanüstü tecrübelerin geçtiği bir Peygamber tasavvurunun eserde hâkim olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İrşadî Babâ, Kısas-ı Enbiyâ, Peygamber, Tasavvur, Siyer.

* Yrd. Doç. Dr. Bayburt Üniversitesi, e-posta : naydin@bayburt.edu.tr

**PROPHET IMAGE IN BAYBURTLU AĞLAR BABA'S
"KISAS-UL ENBIYASI" (THE HISTORY OF PROPHETS)**

ABSTRACT

The handwritten stories of prophet's of Ağlar Baba , also known as little İrşadi Baba, is a work in which religious and mystical teaching are harmonized intensively. In this work Ağlar Baba proclaimed his sincere and deep love for the Messenger of Allah in a way of inspiration and discovery by using couplets. Thus he aimed to place the love of the prophet into the hearts of the masses.

Because of that the live of the Prophet Hz. Muhammed within the prophet stories contains besides the real informations about the history of the prophet Hz Muhammed also narratives in mystical and fabled form.

It can be seen that in this work, the narrations about the coming of the prophet Hz Muhammed and prophetic phenomena, which are widely used in the mystical tradition "Nur-u Muhammedî", are very common and expressive. It is also identified that the work is dominated by a prophet conceive including the extraordinary experiences at the birth of the prophet Hz Muhammed and commendation of the ancestors of the prophet Hz Muhammed backed by material and sensitive wonders.

Keywords ; İrşadi Baba, Prophet stories, Prophet, Conceive, Siyar.

GİRİŞ

Medeniyetler, kurucu dinamikleri olan ilim adamlarının ve manevî mimarların omuzlarında yükselir. Yaşadıkları dönemde İslam medeniyetinin gö-nüllere ve hayata hâkim olmasında en büyük rolü oynayan, Peygamberlerin vârisleri konumundaki âlimler ve velîler, içinde yetiştikleri toplumları ayakta tutan, onlara yön veren kısacası medeniyet inşâ eden kişiliklerdir.

Anadolu'nun en kadîm merkezlerinden olan Bayburt, tarih boyunca birçok kültüre beşiklik etmiş, bağrında nice âlimler ve maneviyat önderleri yetiştirmiş bir ilim, kültür ve marifet beldesidir. Bayburt, Zihni'nin, Celâli'nin, İrşadî'nin, Hicranî'nin, Ağlar Baba'nın, Dede Paşa'nın ve daha nice âşıkların, şâirlerin ve evliyaların kök salıp boy verdiği topraklardır. Medeniyetimizin inşasında önemli rol oynayan ve toplumumuzun temel taşı durumundaki müstesna şahsiyetlerin ve eserlerinin yeni nesillere tanıtılması, günümüz insanına ışık tutması açısından büyük öneme haizdir.

İşte bu tebliğimizde, Bayburt'un manevi mimarlarından “Ağlar Baba” namı ile bilinen Küçük İrşadî Baba'nın (1880-1958), dedesi İrşadî Baba'nın başlayıp ta ömrü vefa etmediği için tamamlayamadığı, dedesinin isteği üzerine bitirdiği Peygamberler tarihini konu edinen, nazım şeklinde kalem alınması nedeniyle alanında farklı bir eser olan “Kısâs-ı Enbiyâ”nın Hz. Peygamberimizle ilgili bölümünden hareketle Peygamber anlayışı ve tasavvurunu tespit etmeye çalışacağız.

1. KÜÇÜK İRŞÂDÎ'NİN (AĞLAR BABA) HAYATI, KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

Bayburt'un manevi mimarlarından İrşadî Bayburdî, 1879 yılında Oruçbeyli (Siptorus) köyünde dünyaya gelmiştir. ⁽¹⁾ Babası Ahmed Küşâdî, annesi Ümmü Gülsüm olup çevrede “şeyhler” diye tanınan ailesi tasavvufî meşrepten gelmektedir. Dedesinin adı konulduğundan, dedesi “Büyük İrşadî”, kendisi de “Küçük İrşadî” olarak anılır. Genel kanaate göre, atalarının güneyden Irak-Suriye yolu ile önce Konya'ya ardından da Erzincan'a oradan da Bayburt'a gelerek “Seyyid Yakub” köyüne yerleştikleri ifade edilir. ⁽²⁾ Aile Erzincan'da iken Büyük İrşadî Baba, devrin gavsı “Muhammed Vehbi Hayyatî”ye (Terzi Baba) intisâb etmiştir. Ağlar Baba'nın mürşidi, 1848 yılında vefat eden Nak-

1 Necdet Tozlu, **Bayburtlu Ağlar İrşadî Baba-Yusuf İle Zeliha**, Erzincan, 2013, s.55.

2 Mehmet Fahri Yılmaztürk, **Bayburt'un Manevi Bekçileri**, İstanbul, 2009, s.174.

şibendiyye şeyhi Erzincanlı Muhammed Vehbî Hayyatı” olup ona mânâda el verdiği zikredilir. Tasavvufta Nakşî ve Üveysî meşrebinden olan Ağlar Baba, Divânının girişinde “Manzume-i Ağlar Baba” ve “Beyt-i Ağlar Gülmez” ebyâtında dedesi İrşâdî Baba ve müşşidi Vehbî Hayyatı’yi şöyle anar.

*Nişangâh ki yani mihraba girdim
İrşâdî Baba hem Hayyat’ı gördüm”
Senin müşşidindür Muhammed demiş
Amân Vehbî Hayyat gözle sen beni”
Dünyanın gavsıymış ol Vahbi Hayyât
Ol Sultanı sana hem müşşid etmiş”⁽³⁾*

Medrese tahsilini Bayburt’ta yapan İrşâdî Baba, düzenli bir eğitim görmemiş olmakla beraber, sûfî gelenek içerisinde “sohbet” yoluyla kültürünü geliştirmiş, mollalardan arapça, hadis, fıkıh gibi dini ilimleri tahsil etmiştir.⁽⁴⁾ Devrine yetişemediğı dedesi Büyük İrşâdî Baba’dan mânâda büyük feyz almış olup bu hususu beyitlerinde sıklıkla dile getirir ve dedesinden “Ceddin Babam” diye söz eder:

*“Yardım eyle bana ey Ceddin Baba
Çarhı teslîm eylemişsin sen bana.”⁽⁵⁾*

Erzurum’lu İbrahim Hakkı” hazretlerinin de kendisine el verdiğini ve ruhaniyetinden himmet aldığını da farklı yerlerde dile getirir:

*Bir arz-ı hâl verdim “azim Sultân’a
Hevale olundu ilm ü irfâna
Emri gönderdiler Kal-e Hasan’a
İbrahim Hakkı gibi bir üstadım var”⁽⁶⁾*

Onüç-ondört yaşlarında iken başlayan ilk ağlamalarının, belli dönemlerde son bulsa da otuz küsur yaşlarında tekrar zuhur ettiğı, yemeden içmeden kesildiğı, çok az uyuduğı ve uykusunda dahi yüksek sesle ağladığı zikredilir. Bir gece rüyasında mânâ âleminde Hz. Peygamber ve velilerin sıralandığı bir halkada Hz. Peygamber’in emriyle ortaya alınır, bütün vücuduna beyitler yazılır sonra kendisine “ağlayan” manasına gelen “Oku ya Bâkî!” denilir. Bu rüyadan sonra şiir söylemeye başlar gün geçtikçe ağlamaları azalır ve kendisine

3 Yilmaztürk, **a.g.e.**, s.177-178.

4 Tozlu, **Yusuf ile Zeliha**, s.55.

5 Yilmaztürk, **a.g.e.**, s.178; İrşâdî (Ağlar) Baba, **Divân**, 35 nolu beyt.

6 Tozlu, **a.g.e.**, s.59; İrşâdî (Ağlar) Baba, **Divân**, 49 nolu beyt.

“Ağlar Baba” adı verilir. Şiirlerinin bir kısmında “Bâkî” mahlasını kullanır. ⁽⁷⁾

Karşılığında hiçbir ücret almadan köyün imamlığını yapan İrşâdî, geçimini çiftçilik ve hayvancılıkla sağlar. Ağlar Baba, 1958 yılında ömrünü geçirdiği Oruçbeyli köyünde vefat etmiştir.

Hassas, ince ruhlu, yumuşak huylu ve hilm sahibi olan Ağlar Baba'ya seher vaktinden çok evvel kalktığı için “Seher Yıldızı” da derlerdi. Eserlerinin neredeyse tamamının manzum şekilde olması edebî kişiliğini ve özellikle de şairliğini ön plana çıkartmıştır. Manzûmelerinin muhtevasında ağırlıklı olarak dinî ve tasavvufî öğeler, İslamî ve insanî değerler yer almaktadır. Başta Yunus Emre olmak üzere İbrahim Hakkı, Vehbî Hayyat, Sümmanî, Celâlî ve dedesi Büyük İrşâdî gibi sûfî şâirlerden etkilendiği ve bu geleneğin devamı olduğu söylenebilir. Kur'an ve hadislerden ilham alarak nazmettiği şiirlerinde sanatın ziyade dinî ve tasavvufî öğretiler hâkim olup Allah ve Peygamber aşkı, şeriat, tarikat, hakikat, marifet, ibadet, şeytan, nefis ve dünyanın fâniliği gibi konular ön plana çıkmaktadır. ⁽⁸⁾

İrşâdî, Ağlar Baba, Ağlar Gülmez ve Bâkî mahlaslarını kullandığı şiirlerinde İslamî kültürün bütün unsurları yer almıştır. Şiirleri ayetlerle süslenerek daha etkileyici bir boyuta ulaşmıştır. Ayet ve hadislerden deliller göstererek insanların kalbine Allah ve Peygamber sevgisini yerleştirmeye çalışmıştır.

Ağlar Baba'nın dinî ve tasavvufî konularda manzum olarak kendi el yazısıyla kaleme aldığı ve birer nüshadan ibaret olan dört eseri vardır. 1) Ağlar Baba Divanı 2) Kısas-u Enbiyâ 3) Tefsir-u İnnaenzelnâ ve Şamun Gazi Mesnevisi 4) Tasavvuf Mesnevisi

2. KISAS-U ENBİYÂ'NIN ŞEKİL VE İÇERİK AÇISINDAN TAHLİLİ

Peygamberlerin kıssalarından ilham alınarak oluşturulan Kısas-ı Enbiyâ türü, kaynağını doğrudan Kur'an-ı Kerim, hadisler ve ahbârdan aldığı için, dinî edebiyatın en önemli türlerinin ve beslendiği kaynakların başında gelmektedir. ⁽⁹⁾ Hz. Adem'den başlayarak Peygamber kıssalarının, hayat ve menkıbelerinin anlatıldığı el yazması eser, manzum olması itibarıyla alanında

7 Tozlu, **Yusuf İle Zeliha**, s.56.

8 Tozlu, **a.g.e.**, s.58-59.

9 Edebî bir tür olarak Kısas-ı Enbiyâ hakkında geniş bilgi için bkz. Ahmet Karataş, *Türk-İslam Kültür ve Edebiyatında Kısas-ı Enbiyâ Türü*, **Diyanet İlmi Dergi**, C 49, s.113-126, Ankara, 2013.

farklı bir özellik taşımaktadır. Zira eski Türk edebiyatında kaleme alınmış Kısas-ı Enbiyâların birkaç istisnası dışında tamamı mensurdur. Tespit edilebildiği kadarıyla ilk ve önemli Türkçe manzum Kısas-ı Enbiyâ 1579'da XVI. asır şâirlerinden Hindi Mahmud tarafından nazmedilmiştir⁽¹⁰⁾ Bunun içindir ki, Büyük İrşadî ile Ağlar Baba'nın Kısas-ı Enbiyâ'sının, Türk-İslam kültüründe manzum olarak kaleme alınmış az sayıdaki eserlerden biri olduğu söylenebilir. Şâir ve müellifler Peygamber kıssalarının sayısız motiflerinden ilham alarak iktibâs, telmih, istişhâd, hüsn-i ta'lil, mecâz ve teşbih gibi birçok edebî sanatın değişmez örneklerini buradan elde etmiş, manâ ve hayal ufuklarını bu mazmunlarla genişletmişlerdir.⁽¹¹⁾

Ailenin verdiği bilgiye ve eserdeki el yazısı farklılığına göre, Yusuf (a.s) kıssasına kadar Büyük İrşadî yazmış ve “*Bizden bu kadar, kitabı torunum tamamlayacak*” demiştir. Bu kıssadan sonrasını ise Ağlar Baba yazmış ve dedesinin başladığı eseri tamamlamak ona nasip olmuştur. Aşağıdaki dörtlükteki “Bir de İrşadî kitabın aşladı” mısrasındaki “aşladı” kelimesi Kısas-u Enbiya'yı tamamladığının işaretidir:

*Ağlar Baba çok ziyade ağladı
Kırdas üzre bir kitaba başladı
Bir de İrşadî kitabın aşladı
Bu dert ile gidiyorum Allah'd⁽¹²⁾*

Ağlar Baba'nın Kısas-u Enbiya'yı keşf ve ilham yoluyla bir başka deyişle kalbine doğanları beyitler şeklinde nazmettiğine dair bazı mısralar da dikkat çekmektedir.

Ey İrşadî seni yakdı bu mevzi / Hudâ keşf eyler ise eyle tevzîh⁽¹³⁾

Divân'ında ise kalbine gelenlerin pek çoğunu nazmettiğini, ancak bunlardan bazılarını sakladığını ve söylemediğini şöyle ifade eder:

*Ağlar Baba bu ebyâtı kasir et
Kalbe gelenleri nazmında fıkret
Bazısın söyleme Allah'ı zikret
Allah tarafından haber mi aldın⁽¹⁴⁾*

10 Karataş, a.g.m., s.121.

11 Karataş, a.g.m., s.120.

12 Tozlu, **a.g.e.**, s.62; İrşadî (Ağlar) Baba, **a.g.e.**, 20 nolu beyt.

13 Ağlar Baba, **Kısas-u Enbiya**, s.809.

14 Tozlu, **a.g.e.**, s.58; İrşadî (Ağlar) Baba, **a.g.e.**, 15 nolu beyt.

Kısas-ı Enbiyâ'nın sonunda ise Allah'ın inayeti, rahmeti ve söylettirmesi ile kitabı tamamladığını şöyle ifade emektedir:

*Bu kitabı yazub ben itdim tamam/Leylu Nehar isterim senden selâm
Yani rahmetin umarım Ey Hudâ/Etme sır kabundan beni cudâ
Ya İlâhi sen bana avn eyledin/Kalbu kasrımı heman şerh eyledin
Şimdiye dek beni söylettin Hudâ/Etme beni bu halimden sen cudâ⁽¹⁵⁾*

Manzum mesnevî tarzında yazılmış olan Kısas-u Enbiyâ, 982 sayfadan oluşmakta olup muhtevastaki Sebeb-i Telif, Hz.Adem, Hz.Nuh, Hz.İbrahim, Hz.Lut, Hz.İsmail, Hz.Musa, Hz.Hûd, Tâlut ile Câlut, Hz.Davud, Hz.Süleyman, Hz.Yakub ve İys, Hz.Yusuf, Hz.Eyüb, Hz.Zekeriya, Hz.İsâ, Hz.Yahya, Ashab-ı Kehf, Hz. Yunus kıssaları Büyük İrşâdî Baba tarafından kaleme alınmıştır. Ağlar Baba tarafından nazmedilen, Hz. Peygamberimizin anlatıldığı ve yaklaşık 250 sahifeden oluşan bölümde O'nun Ruhlar âleminde hicâbdan hicâba duhulû, doğumu, süt annesi Halime'ye verilışı, Hz. Hatice ile olan evliliği, Mirac hadisesi, Cebrail'in vahyi iletmesi ve Benî İsrâil gibi konu başlıkları yer almaktadır.

3. KISAS-U ENBİYÂ'DA HZ. PEYGAMBER TASAVVURU

Bu tebliğimizde, Kısas-u Enbiyâ'da Hz. Peygamber'in hayatının ve kıssalarının anlatıldığı bölümlerden hareketle Peygamber algısı ve tasavvurunu ortaya koymayı amaçlamaktayız. Öncelikle belirtmek isterim ki, eserin bütününde Ağlar Baba Allah Resulüne olan aşk, sevgi ve muhabbetini en samimi ve derunî bir şekilde nazım yoluyla izhar etmiş ve ebyât /beytler bu zikir ve fikir ile tecelli etmiştir. Menkıbevî ve manzûm uslubla yazılan bu tür eserlerde esas itibariyle tarihsel malumatın naklinden ziyade tasavvufla çeşnilenen peygamber sevgisinin halk kitlelerine yerleştirilmesi hedeflenmiştir. Ayrıca dinî-tasavvufî şiir geleneğinde ve tasavvuf edebiyatında peygamberler, nebevî şahsiyetleri, fizik ötesi mertebe ve hakikatları, mucizeleri, seyr ü sülûkde manevî birer rehber olarak görülmeleri yönleriyle ele alınmışlardır.⁽¹⁶⁾ Edebî manzum bir eser olan Kısas-u Enbiyâ bu saikle kaleme alınmış olsa da muhtevastaki siyer malzemesini ve buna bağlı olarak Peygamber anlayışını daha doğru değerlendirebilmek için siyer yazıcılığının serencamına kısaca değinmek istiyorum.

15 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.834.

16 Karataş, **a.g.m.**, s.124.

İslam tarihi boyunca Hz. Peygamber'in hayat hikayesinin, sîretinin ve siyerin yazıcılığında zihinlerdeki Peygamber imajı ve tasavvurunun belirleyici olduğu, bir başka deyişle siyer yazıcılığının bu tasavvura göre değişim ve dönüşüm geçirdiği söylenebilir. İlk dönem siyer çalışmalarında Hz. Peygamber'in hayatı sade, gerçekçi ve abartmalardan uzak bir üslup içerisinde Kur'an ve Sünnet'in ortaya koyduğu perspektiften ele alınırken, daha sonraki dönemlerde tarihi gerçekliği son derece şüpheli olan kıssalara, İsrailiyyat türü bilgilere yer verilmeye başlandı. Özellikle tasavvufi çevrelerde kıssa ve menâkıb geleneğinin revaç bulmasına bağlı olarak siyer malzemesinde ciddi bir artış meydana geldi.⁽¹⁷⁾ Rivayetlerde en fazla genişlemenin Hz. Peygamber'in nesebi, irhasât haberleri, mucizeler ve şemail konusunda görülmüştür. Tarihi boyunca siyere dair malzemenin rengi ve içeriği değişmeye, beşer peygamber anlayışından ulaşılmaz bir paragona, beşerüstü peygamber anlayışına doğru bir evrimle ya da kırılma süreci yaşanmıştır.⁽¹⁸⁾ Özellikle İbn Sa'd'dan itibaren şemâil edebiyatının siyere girmesiyle Hz. Peygamber'i yüceltmeci tavrın daha da yaygınlık kazanmaya başladığı görülmektedir. Siyer malzemesindeki gelişmeye örnek olarak; ilk dönem kaynaklarından İbn Hişam'da (ö.218/833) Hz. Peygamber'in doğumu esnasında meydana gelen olaylar bağlamında bir olağanüstü olaydan söz edilirken, bu tür olayların sayısı İbn Sa'd'da (ö.230/845) altıyı, eş-Şâmi'de (ö.942/1536) ise yirmiyi bulmaktadır.⁽¹⁹⁾

Hz. Peygamber'i bedeninin bütün unsurlarıyla beşerin en güzeli ve mükemmeli olarak tavsif eden bu yüceltmeci tavır, yalnızca Hz. Peygamber'le sınırlı kalmamış, atalarına da teşmil edilmiş, sülalesini, kabilesini ve kavmini de içerisine almıştır. Hz. Peygamber'in ana ve babasından başlamak üzere ataları, genelde dönemlerinin en yakışıklı, en soylu, en cömert, en güzel, en temiz ve en güçlü insanları olarak tavsif edilmiş; bu tavra paralel olarak onların imanları da kusursuz hale getirilmiş ve hepsi muvahhid ilan edilmiştir. Kureys içerisinde Haşimoğullarını üstün gösteren rivayetler siyere nüfuz etmiştir. Yüceltmeci anlayışa göre şirkten âri olan bu şecere, cahiliye dönemindeki her türlü günahattan ve çirkin davranıştan da uzaktı. Neseb bilgini Muhammed b. Kelbî Hz. Peygamber'in tam beşyüz büyük annesini tespit ettiğini ve bunlar-

17 Mehmet Özdemir, "Siyer Yazıcılığı Üzerine", **Mîlel ve Nihal**, C 4, S 3, 2007, s.132-135.

18 İslam tarihinde Peygamber tasavvurundaki değişim ve dönüşüm için bkz. Hacı Musa Bağcı, "Ulaşılmaz Örnek Peygamber Tasavvurunun Tarihsel Teşekkülü", **DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı: 19, İzmir, 2004, s.103-136.

19 Özdemir, **a.g.e.**, s.135.

dan hiçbirisinin zinaya bulaşmadığını ortaya koymuştur.⁽²⁰⁾ Hz. Peygamber'in atalarının şirke ve zinaya bulaşmamaları, muvahhid olmaları onun soyunu yüceltme ve idealleştirme eğiliminin bir sonucu olsa gerektir.

İlk dönem kaynaklarında Hz. Muammed'in peygamber olarak görevlendirileceğinin önceden bilindiğini ifade eden "delâilü'n-nübüvve" türünden bazı kayıtlara (Heraklius Bazân'ın rüyaları, bazı kehanetler) az da olsa rastlanmakla birlikte, Ehl-i Kitapla girilen nübüvvet tartışmalarında Hz. Peygamber'in, Hz. Musa ve Hz. İsa'nunkilere benzer mucizelerle teyit edilmesi düşüncesi neticesinde maddî/hissî mucizeler, tebşirât, irhasat ve bazı kâhin, rahip ve hahamların Hz. Muhammed'in geleceğini önceden bildirdiklerine dair haberlerde artış görülmüştür. Bu haberler, tıpkı Hz. İsa örneğinde olduğu gibi Hz. Peygamber'i doğuşundan itibaren harikuladeliyle iç içe gösterme arzusunun sonucu olmalıdır. Yahudi hahamlarının Hz. Peygamber'in ana rahmine düştüğünü ve onun ileride peygamber olarak görevlendirileceğini bilmeleri, rahip Bahira ve Nastura'nın birtakım alametlerden hareketle Hz. Muhammed'in geleceğin peygamberi olduğunu keşfetmeleri bu bağlamda sayılabilir.

Hz. Peygamber'in geleceğine dair "rüya" ve "kehanet" fenomenlerinin de siyer malzemesinin üretiminde yaygın bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Kur'an'da rüyanın bilgi kaynağı olarak kullanılmasından hareketle, Abdülmuttalib'e Zemzem kuyusunu kazmasının ve yerinin gösterilmesinin rüyada gerçekleşmesi, Buhtunnasr, Heraklius, Kısra'nın başkadısı Mubazen, Ebu Talib vb. Hz. Muhammed'in peygamber olarak görevlendirileceğini rüyada görmeleri örnek olarak gösterilebilir. Nitekim aşağıda örneklerini vereceğimiz üzere, Kısas-ı Enbiyâ'da Abdülmuttalib'in zemzem kuyusunu kazarken yaptığı nezir, Abdullah'ın Abdülmuttalib'in en sevgili oğlu olduğu, Abdullah'ın alnındaki nur, Nastura'nın Hz. Muhammed'in gelecek Peygamber olduğunu bilmesi, Suriye seyahatinde Hz. Muhammed'in meleğin gölgelendirmesi gibi haberler ve birçok rüya ve kehanet fenomenleri de yer almıştır.

Bütün bunlara bağlı olarak siyere dair rivayetlerde kurgu ile gerçek iç içe geçmiştir. Hz. Peygamber'in hayatını anlama ve anlamlandırmada Kuran'ın ve Sahih Sünnet'in ortaya koyduğu perspektif büyük ölçüde gölgede kalmıştır. Mutasavvıfların Nûr-ı Muhammedî ya da Hakikat-i Muhammediye nazariyesi kadar fiziki âlem üzerinde olağanüstü tasarruflarda bulunan; melekler, cinler, hayvanlar, bitkiler ve cansız varlıklarla iletişim kurabilen; gözle görünme-

20 Özdemir, a.g.e., s.136.

yenin, geçmişin ve geleceğin bilgisine sahip, ahlakî olduğu kadar fizikî olarak da en mükemmel nitelikleri taşıyan beşer üstü Peygamber algısı yerleşmiştir. Zira halk arasında büyük bir etki meydana getirdiği için olsa gerek, geçmişte olduğu gibi günümüzde de başından olağanüstü tecrübeler geçen bir peygamber imajı, pek çok kimseye daha ilginç ve cazip gelmektedir.

Ağlar Baba, Kısas-ı Enbiyâ'da Hz. Peygamber'in hayatını şu başlıklar çerçevesinde ele almıştır.

- 1) Muhammed Zîşân Efendimizin Ruhî Hicabdan Hicaba Duhulü
- 2) Muhammed Zîşân'ın Validesi Amine
- 3) Muammed Zîşân'ın Doğumu
- 4) Halime'nin Muhammed'i Ruhbana Vasfı ile Amine Hatun'un Vefatı
- 5) Muhammed Zîşân'ın Miracı

Tebliğimizde sırasıyla bu konu başlıkları ve içeriklerinden hareketle Hz. Peygamber algısı ve anlayışını ortaya koymaya çalışacağız.

3.1 Nur-î Muhammedî Telakkisi

“Muhammed Zîşân Efendimizin Ruhî Hicabdan Hicâba Duhulü” adlı bölümde Ağlar Baba, tasavvuftaki Nûr-i Muhammedî anlayışından hareketle Hz. Peygamber'in ruhlar aleminde bir hicâb (perde) ya da aşamadan başka bir aşamaya geçişini konu edinmektedir. Tasavvufî gelenekte ve Hz. Peygamber'i övgü ile tanıtmak için kaleme alınan eserlerde ya da “Hakikat-ı Muhammediyye” mefhumunun önemli ve anlamlı bir yeri vardır. “Nûr-i Muhammedî” Hz. Muhammed'e mahsus nur ya da nübüvvet nuru demek olup, bu telakkîye göre Hz. Muhammed her kemâlin başlangıcı her güzel hasletin menş'idir. Zahiren ve batinen bütün faziletlerde ve kemâlette onun önceliği vardır.⁽²¹⁾ Mahlukât yaratılmadan önce Hz. Muhammed'in nurunun yaratıldığına dair rivayetler sıhhat açısından eleştirilmiş ve bu hadislerden tasavvufta söz konusu olan Nûr-i Muhammedî anlayışına delil çıkarmanın mümkün olmadığı belirtilmiştir.⁽²²⁾

Öncelikle “Ey Habibim! Sen olmasaydın kâinatı yaratmazdım” rivayeti-ne işaret ederek şöyle demektedir:

21 Nur-ı Muhammedî telakkisi hakkında geniş bilgi için bk. Mehmet Demirci, “Nûr-ı Muhammedî”, **Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi**, İzmir, 1983, S 1, s.239-258.

22 Yavuz Köktaş, **Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010, s.345-346.

*"Hil'ati Levlakı geydurdun ona/Hürmetine sen nutuk ver gel bana
Çok şükür Hamdu sena ihsanına/Hangi söz kime layık olmaz şanına"
Ardından Kenz hadisinden ilham alarak şunları ifade eder:
Kainat hiç yok iken ol var idi/Kimse bilmez gâni settar idi
Halbukim ol kenzini açmak diledi/ Binbir ismini küntü kenz eyledi
O habibinin nurunu var eyledi/ Tut kulağın gör ki Mevla neyledi⁽²³⁾*

Yüce Hudâ'nın üç yüz altmış bin yıl önce Fahri âlem Hz. Muhammed'in nurunu izhar ettiğini, Nur-ı Azam'dan bir kalem yarattığını, yüz boğum verdiği, her bir boğumun elli yıllık bir yol mesafesinde olduğunu zikreder.⁽²⁴⁾ Hz. Muhammed'in hem resul hem de kul olduğunu belirterek başladığı ebyâtında ilk yaratılan ruhun Hz. Muhammed'in ruhu olduğunu "*Fabri alem nurunî Perverdigâr / Cümle ruhlardan mukaddem kıldı var*" beytiyle açıklar. Yüce Allah'ın Nebilerini onun aşkı hürmetine var ettiğini ve onlardan ahd-i mîsak alındığını şöyle zikreder:

*Ben onun aşkına sizi kıldım var/ İder misin Nübüvvetine ikrar
Bu fermanı çün işitti nebiler/Hitabında bu sözü söylediler
Şu vahdaniyetine biz inandık/ Muhammed Nuruni görerek kandık⁽²⁵⁾*

Ruhlar âleminde her hicâbın bir adının olduğunu, ümmet olanın bunları bilmesi gerektiğini belirterek bu hicabları açıklamaya başlar. Resulüne nice sırlar duyurduğunu, Kırkbin yıl Mevla'ya tesbih ve tehlil ettiğini, hayâsından Hak Teala'dan utandığını, yağmur tanesi terlerin boşaldığını, terlerinden Nebilerin ruhunun yaratıldığını, birbirleri arasında asla fark olmadığını, on iki bin yıl Hudâ'yı zikrettikten sonra ikinci hicâba, her bin yıl Hakkı tesbih ve zikretmesiyle hicâbdan hicâba geçmiştir.

Yüce Mevlâ'nın ruhlar âleminde Hz. Muhammed'in başından akan terden melekleri, yüzünden akan terden arş ile kürsiyi, ay, güneş ve yıldızları, mübarek sırtından çıkan terden Kabetullah'ı, kaşlarının terinden mü'minin ruhunu yaratmış ve onu "ebu'l-ervâh" (ruhların atası) diye künyelemiştir.⁽²⁶⁾ Ruhlar âleminde Hz. Muhammed'i görenler, gördüklerine göre dünyada salih kullardan olurken, bakıp seyretmeyen ise Yahudi ve Nasâra (Hristiyan) olmuştur. Mübarek alnını görenin adalet sahibi, kaşlarını gören seyyah, kulaqlarını seyredenler nasihat dinleyip doğru gidenlerdenler, yanağını görenler

23 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.726.

24 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.727.

25 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.740.

26 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.741.

akıl olup okuyup alim oldular. Mübarek ağzını görenler cihanda oruç tutanlardan, dişlerini görenler dilber insanlardan, boğazını görenler vaizlerden ve kalbi ilim ile dolanlardan oldular.⁽²⁷⁾ Hz. Adem'in yaratılıp vücûda geldiğini meleklerin gidip ona secde ettiğini, nebiler serveri ol Müctebânın Muhammed Mustafa'nın Nurunun da geldiğini belirtir.⁽²⁸⁾

3.2 Hz. Peygamber'in Atalarının Yüceliği

Nûr-i Muhammedî telakkisine göre ruhlar âleminde yaratılan ilk ruh Hz. Peygamber'in ruhu olduğunu, Yüce Allah'ın kâinatı ve bütün yaratılmışları onun hürmetine yarattığını vurguladıktan sonra Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib'in zemzem kuyusunu kazarken yaptığı nezir, Abdullah'ın Abdülmuttalib'in en sevgili oğlu olduğu, Abdullah'ın alnındaki nur ve Hz. Muhammed'in ana rahmine düşmesinden itibaren gerçekleşen harikulâde olaylardan bahsederek genel itibarıyla Hz. Peygamber'in atalarını yüceltme eğilimindedir.

Abdülmuttalib'in rüyasında yerinin gösterildiği zemzem kuyusunu kazarken yaptığı nezire dair İbn Hişam ve İbn Sa'd'da da yer alan şu hikâyeyi zikreder: Zemzem kuyusunu kazdığı esnada Abdülmuttalib'in Haris'ten başka oğlu bulunmuyordu. O nedenle Kureyş kabilesinin önde gelen kişileri tarafından rahatsız edildi. Savunmasız kalması üzerine kendisini destekleyecek on oğlu olduğu takdirde birisini kurban edeceğine dair adakta bulundu. On oğlu dünyaya gelince bunlardan birini kurban etmeye karar verdi. Kurban adayını belirlemek için çekilen kurada Abdullah çıktı. Fakat deve sayısı artırılarak çekilen kura sonucunda Abdullah'ın yerine yüz deve kurban edildi.⁽²⁹⁾ Ağlar Baba bu kıssada Abdülmuttalib'in Hayber'de Seccâc adlı bir kahine başvurup kur'a develere çıkıncaya kadar, onar deve artırmasını ve Beyt'e (Kabe) kurban etmesini önerdiğine yer verir.⁽³⁰⁾

27 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.741.

28 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.742.

29 İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdülmelik, **Siretü'n-Nebeviyye**, Kahire, 1955, I, 108-109; İbn Sa'd, Ebu Abdillâh Muhammed, **Tabakatu'l-Kübra**, Bayburt, 1985, I, 151-158.

30 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.761.

Abdullah'ın doğumunu ve alnındaki nurunu şöyle zikreder:
*Adı şâni aleme verdi şuyu'/Geldi Abdullah doğup kıldı tuluğ
Gördüler kimin annına doğdu güneş/Düşen oldu Basra, Kûfe hem Habeş
Fahri alem nuridur verdi ziyâ/Şuğle kıldıyer gökler hayâ
Nur yüzünden berk urup cevân idi*

Bazı rivayetlerde Abdullah çok yakışıklı, üstelik alnındaki nur parlayan bir delikanlı olarak tasvir edilmiştir. Muahhar kaynaklarda bu nur kainatın yaratışının da öncesine götürülmüştür. Alnındaki nur meselesi, tarihi bir vakıa olmaktan çok, Hz. Peygamber'in vefatından sonra, Ehl-i Beyt imamlarının masumluğunu savunma sadedinde öncelikle Şii çevrelerde ortaya çıkan kavramın, anakronizmle risalet öncesine taşınması olarak değerlendirmek daha doğru olur.⁽³¹⁾

Hz. Peygamber'in annesi Amine'nin Kureyş'in bir alt kolu olan Zühreoğulları içerisinde seçkin bir aileye mensûb olduğu belirtilmektedir. Câhiliyye dönemindeki evliliklerde soy ve şeref bakımından denkliliğin önemli olduğu hatırlandığında, Abdulmuttalib'in oğlunu evlendirirken bu örfî değer istikametinde kendisine denk ya da yakın bir aileyle dünürlük ilişkisi kurmuş olması çok makul görünmektedir.⁽³²⁾ Abdullah'ın Amine ile evlilik sürecinde dikkati çeken durum ise, Amine'nin babası Vehb'in Abdulmuttalib'e bu evlilikten bir nebinin doğacağını zannetmesidir:

*Bir kızım var onu Abdullah al/Ehli bürde hem dahi sahibu haya
Zannım oldır doğa ondan enbiya/Kimseye hiç yüzünü göstermedim
İstedi Kisra Necaşi vermedim*⁽³³⁾

Ağlar Baba, "Muhammed Zîşânın Validesi Âmine" adlı bölümde Abdullah'ın başından bir Receb ayı Cuma gününde Taif yolculuğu sırasında başından şöyle bir olayın geçtiğini nakleder: Yolculuk sırasında bir taş görüp yanında kaldığını, taşın beyaz elmasa benzediğini, içinde tasa benzeyen bir kadehin olduğunu, içinde süttten beyaz su olduğunu, Allah'ın ona gaybten feyz gönderdiğini, hararetini onunla giderdiğini, şekerden ve baldan tatlı olduğunu ve Yüce Allah'ın hidayet eylediğinden anlatır. Bir müddet sonra taşla kasenin gözünden kaybolduğunu, bu sözlerinin insanlara hiç kâr etmeyeceği-

31 Özdemir, **Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed Sempozyumu**, "Peygamberlik Öncesinde Bir İnsan Olarak Muhammed b. Abdillah", Fecr Yay. Ankara, 2007, s.109.

32 Özdemir, **a.g.e.**, s.109.

33 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.769.

ni, Mekke'ye döndüğünde Lât ve Uzzâ'nın yay gibi eğildiğini ve o sütte Fahri âlemin nutfelendiğini zikreder.⁽³⁴⁾

Hız. Muhammed'in ana rahmine düşmesi yukarıdaki olayla ilişkilendirilerek şöyle ebyat edilir.

*Melekler durup gökte semaya/ Didiler nur girip sahib livâyâ
Çün Abdullah bugün maddesi içti/Resulullah ana rahmine düştü
Açıldı bu gece gökler kapusi/Cihanda titredi Kisra yapusi*

Yine Hız. Muhammed'in ana rahmine düştüğü gece, şeytanların kafa üstü çakıldığı, Necid alayının kaddinin eğildiği, Kisra'nın tahtının yıkıldığının, Adem atanın ruhunun şâd olduğundan, Cebrail'in huzura gittiği ve Nebilerin saf olup surûra geldiğinden bahsedilir.⁽³⁵⁾

Yukarıdaki beyitlerden de anlaşılacağı üzere Hız. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceği bilgisi ve bunu hazırlayan olağanüstü olaylar ana rahmine düşmesinden önce zuhûr etmeye başlıyor. Ana rahmine düştükten sonra hamileliği boyunca Amine'nin her ay evine yüzü nurlu bir kişinin gelip "Ya Muhammed" lafzı ile seslendiğini belirtir. Bu kişiler sırasıyla Hız. Adem, Hız.Şit, Hız.İdris, Hız.Nuh, Hız.Hud, Hız.İbrahim, Hız.İsmail Hız.Musa ve dokuzuncu ay ise gelen Hız.İsa'dır.

Bu nebilerden her birinin Amine'ye nidaları olmuştur. Hız. İsmail'in nidası şöyledir:

*Ben senin nurunu emanet sakladım/Hasretinden gice gündüz ağladım
Çün seni medh eyledi Rabbu'l enâm/Taşlar ağaçlar sana verdi selâm*

Hız.Musa ise şöyle nida eder:

Kaldı bizden çün sana kanun usûl/ İnse cine hak seni kıldı Resul

Hız.İsa ise şöyle der:

Hak sana levlâk ile kıldı hitab / El güneş aylar cemalinden hicâb⁽³⁶⁾

Abdullah'ın Hız. Peygamber'in doğumundan önce vefat etmesinin hikmetini, Yüce Allah'ın Hız. Muhammed için bu tür bir yetiştirme tarzını uygun görmesi, babasının yönlendirmesinden uzak olarak yetiştirilmesini, onun terbiyesini babasının ve ailesinin değil de bizzat Cenab-ı Hakk'ın himayesine alması ve terbiyesini üstlenmesi olarak açıklamakta ve şöyle demektedir:

34 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.771.

35 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.772.

36 Peygamberlerin Amine'ye nidaları için bkz. Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.773-777.

*Atâ evladı kılar çün terbiye/Koymaz oğlunu gide yol eğriye
Ol Muhammed ağladukça dinlerem/Ancak anı terbiye ben eylerem
Ol şefa'at madeni yevmel cezâ/ Gelse bir düşman ona kılssa eza
Hatırına gayri bir şey gelmeye/Benden önce nusret iden bilmeye
Yeryüzü olsalar da hep düşman ona/Ben azimüştüm onu hıfz eyleye⁽³⁷⁾*

Nitekim ahlakının ve terbiyesinin kaynağına dair Hz. Peygamber bir hadislerinde “Beni Rabbim terbiye etti ve en güzel şekilde terbiye etti”⁽³⁸⁾ buyurmuştur.

Oğlu Abdullah'ın vefatı üzerine kederi gitsin diye Kâbe'yi ziyaret eden Abdulmuttalib'in Kâbe'nin duvarının yarılmış ve tüm putların yere serilmiş olduğunu gördüğünü, buna taaccub ettiğini, haber Kureyş arasında yayılınca, onlar bunun sorumlusunun Hubel putu olabileceğini düşünerek nice deve kurban ettiklerini zikreder. Bunun üzerine Allah'ın hikmetiyle Kâbe dile gelip yarılmasının sebebini şöyle açıklamıştır:

*Siz de ne erkan ne edeb var/Benim yarıldığımda bir sebeb var
Benim yarılmam çün Abdullah ecilden/Kim Emrullah'a gelup gitti ecelden*

Kâbe Hz.Muhammed'in cihana yakında teşrif edeceğini de şöyle haber vermiştir:

*Nebiler serveri olan Muhammed/İlâ yevmi'l-kıyâme şer'i müebbed
Yakında teşrif iderse cihana/Kaçup a'dai din gire nihane
Ki bin yıl putların kahrını çekdim/Tahammül eyleyip kademdi ekdim⁽³⁹⁾*

3.3 Tebşirât ve İrhasat Türü Haberler

Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğinin kanıtları olarak siyer kaynaklarında yer alan olağanüstü tecrübeler ve olayların başlıcalarını, Hz.Peygamber'in doğumu esnasında ortalığın nurla kaplanması, yüzünün semaya dönük olması, sünnetli doğması, sütannesinin ailesine bereket getirmesi, göğsünün yarılması, başında bulutun dolaşması, ağaçların ve taşların ona selam vermesi yahut secde etmesi şeklinde sıralamak mümkündür. Bu haberleri ve olayları tümünden reddeden çalışmalar olduğu gibi, İslam dünyasında dün olduğu gibi bugün de bunların en azından bir bölümünün doğru

37 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.778-779.

38 Suyuti, Celâluddin Abdurrahman, **Camiu's-Sağîr**, I, 25, Beyrut, 1990; Aclûni, İsmail b. Muhammed, **Keşfu'l-Hafâ**, I, 70, Beyrut, 1352.

39 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.780-781.

olabileceği kabul edilmektedir.⁽⁴⁰⁾

Ağlar Baba, “Hz. Muhammed Zîşân’ın Doğumu” bölümünde Hz. Muhammed’in doğumu esnasında Âmine’nin gaybden şöyle bir sedâ işittiğini zikreder:

*Böyle oğul kimseye verilmedi/Devri alemde beri görülmedi
Hak Teala halk edip göndermese/ Hıl’atı levlakını gerdurmese
Alemu’l-esrar olan perverdigâr/Küntü kenzine itmez idi eşkâr
Bu gece eyler tuluğ yüzi güneş/Ruşen olur Basra, Kufe hem Habeş
Yel dokunmaz çün anın mübarek cismine/Sen Muhammed şöyle anın ismine⁽⁴¹⁾*

Buna göre Amine’ye oğluna Muhammed ismini koyması gaybden gelen bir nida ile bildirilmişti. Amine, kapıdan ay yüzlü dört hatunun girdiğini, bu hatunları cihanda görmediğini, yüzlerine bakmaya hicab ettiğini, yüzünün ülker yıldızı gibi olduğunu belirtir. Bunların Havva, Sare, Asiye ve Meryem olduklarını ve kendisine Peygamber Muhammed’i müjdeleyip medh ettiklerini belirtir. ⁽⁴²⁾ Meryem şöyle seslenir:

*Olmasa ol hep adem (yokluk) kalur idik
Taşlar ağaçlar ona vere selam/ İstese hayvan ile ide kelam⁽⁴³⁾*

Aynı şekilde Hz. İsa’nın Mekke şehrinden bir Resul geleceğini, atasının adının Abdullah olacağını bildirmesi şeklinde tebşirat ve irhasat türünden bazı haberlere de rastlamak mümkündür.⁽⁴⁴⁾

Daha sonra huri kızları ve bir meleğin gelip, âli zîşânın fahri alem şahının bu gece teşrif edeceğini, Bahri Umman’ın bu gece çoşa geldiğini, Hızır İlyas’ın bu gece mihmâm olduğunu, bir illetten yatıp hasta olanların dertlerine derman bulduğunu, şeytanın göğü Kaf’a kaçtığını söylediler.⁽⁴⁵⁾

Hz. Peygamber’in viladetinde Süleyman Çelebi’nin mevlidi şerifini anımsatan benzer beyitler mevcuttur:

40 Özdemir, a.g.m., s.123-124.

41 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.785-786.

42 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.787.

43 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.787.

44 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.766.

45 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.788.

*Huriler geldi oturdi saf saf/Kâbe gibi kıldı evim tavaf
Sundular bir cam dolusu şerbeti/Kim şekerden tadlu idi lezzeti
Hz.Muhammed doğduğu gece Rabbine şöyle seslendi:
Ey bizi var eyleyen perverdigâr/Gizli zâhir hazretine aşikâr
Yerde gökde gayri yoktur girdigâr/ Sensin ancak aleme perverdigâr
Hem kulunum hem nebi hem resul/ İnse cine bildurem kanun usûl
Hazretine izzı tazim minnetim/ Ümmetimidir ümmetimidir ümmetim⁽⁴⁶⁾*

Hiz. Muhammed doğunca Abdulmuttalib'in kızı Safiyye'nin onu yıka-
mak için su getirdiğı, ancak gaybden "Biz onu pâk eyledik artık suya ihtiyacı
yoktur" şeklinde bir nidanın geldiğı zikredilir. Amine ise evin içine kardan
ak bir bulutun girip Muhammed'i alıp götürdüğünü, bir müddet sonra geri
döndüğünü, beraberinde üç kişinin geldiğini, birisinin elinde ibriğın, birinde
zümrüt leğen, birinin Bismillah diyerek su döktüğünü, bedenini yedikez yı-
kadıklarınını, ismini "Muhammed" diye söylediklerini, birisinin bir mühür alıp
omuzlarının arasına bastığını, bu nübüvvet mührünün etrafa ziyâ verdiğinden
bahseder.⁽⁴⁷⁾

Amcası Ebu Leheb'in ise o gece alî nesebin doğduğunu bildiğini, acaib bir
rüya gördüğünü, evinde o zaman kadar olmayan ve nereden geldiğini bilmedi-
ğı bir rayihanın dolduğunu, cariyesi Sevbiye (Süveybe)nin ona Muhammed'in
doğduğu müjdesini verdiğini, bu müjdeye karşılık Ebu Leheb'in kendisini
şa'dan eylediğı için onu azad ettiğinden bahseder. Öyle ki, Ebu Leheb'in ce-
hennemdeki azabı, doğum müjdesini veren Mariye'yi azad ettiğı, onu em-
zirmesini söylediğı ve Amine'nin hal ve hatırını sormasını istemesi sebebiyle
Peygamberimizin doğduğu gece Cenab-ı Hakk'ın onun azabını hafifletmiştir.
Ebu Leheb Hiz.Muhammed hürmetine kabirde azabının hafifletilmesinden
şöyle bahseder:

*Bu sebepten parmaklarımdan su çıkar/ katre katre damlar ağzıma akar
Lat Menattan olmadı derman banal/ Ata ona yok yire tapmış ona
Hak Teala ol gice ihsan eder/Kendi parmağından ona derman ider⁽⁴⁸⁾*

Hiz. Peygamber'in doğduğu gece gerçekleştiğı haber verilen olağanüstü
bazı olaylar muhaddislerin tenkidinden kurtulamamıştır. Gerçekte bu haber-
lerin, Hiz. Muhammed'in peygamber olarak gönderileceğini kendisine ve için-
de yaşadığı topluma duyurmak ve onları böyle önemli bir olaya hazırlamak

46 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.789.

47 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.790.

48 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.793.

gayesine matuf olduğu söylenebilir.⁽⁴⁹⁾ Hz. Peygamber'in doğduğu gece bazı putların devrilmesi, kiswa sarayının sütunların çökmesi, Mecusilerin ateşinin sönmesine dair rivayetler uydurma kabul edilirken, Peygamber'in doğacağı geceyi bir Yahudi'nin haber vermesi rivayeti ise zayıf olarak, Âmine'nin Hz. Peygamber'i doğrunca Şam bölgesini aydınlatabilecek bir nurun kendinden çıktığını gördüğüne dair rivayet ise hasen olarak kabul edilmiştir.⁽⁵⁰⁾

Belli bir dönemden itibaren rüya fenomeninin siyerde yaygın olarak kullanılmaya başladığını belirtmiştik. Hz. Muhammed'in peygamber olarak görevlendirileceğine dair Ağlar Baba, adaletiyle meşhur İran/Sasanî kralı Nuşîrevân'ın (531-579) gördüğü bir rüyayı aktarır. Rüyasında Bahreyn ilinde bir kişinin olduğunu, bu cihanda onun eşinin olmadığını, ezberinde çok suhûfların olduğunu, şüpheli işlerden halkı temiz eylediğini, tâ ezelden ismine Satîh denildiğini, ferâset sahibi olup dilinin fasîh olduğunu, adına Abdulme-sih denildiğini, halka daima nasihat ettiğini görür.

Rüyanın yorumu bağlamında şu şiir zikredilir:
Çün Araplar girdi şehre ibtidâ/Bir peygamber gönderdi Bâri Hudâ
Mekke şehriden gelir ol Resul/Bu cihana bildirur kanun usul
Doğumunda ol zahir ola mucizât/Güne gün hal de çok müşkilat
Oldur ahir zaman peygamberi/Enbiyalar evliyalar serveri
Yerde gökte cümlelerin ol efdali/Tâ kızıl elmaya erişir eli
Hem Kureyş neslinden olup hükm idel/Tâ ila yevmi'l kıyame şer'i gide
Taşlar ağaçlar ona secde kılal/ Kim uyarsa istikamet bula⁽⁵¹⁾

Hz. Muhammed'in peygamberliğine dair bir rüya fenomeni de Hz. Hatice'den gelmektedir. Hatice bir gece rüyasında “gökten evin içine bir afitâb indiğini vardığınca evin şulelendiğini, Mekke'ye ziya verdiğini, cümle âlemin ondan hayâ eylediğini gördü. Amcazadesi Varaka'ya giderek rüyasını tabir etmesini istedi. Varaka, ahirzaman peygamberinin geleceğini, Nübüvvetten önce kendisiyle nikahlanacağını, sanemlerden (putlar) cihanı pâk edeceğini, Mekke'den Kureyş neslinden, Halil İbrahim soyundan Haşimoğullarından olacağını, adınında Muhammed Mustafa olduğunu söyledi.⁽⁵²⁾

Peygamberimizin hayatına dair tartışılan konulardan biri de “sünnetli doğup doğmadığı” meselesidir. Hz. Peygamber'i Cebrail'in sünnet ettiğine dair

49 Özdemir, **a.g.e.**, s.124.

50 Köktaş, **a.g.e.**, s.348-349.

51 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.784.

52 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.804.

rivayetlerin yanı sıra Abdulmuttalib'in doğumunun yedinci gününde torunun sünnet ettirdiği de rivayetlerde geçer. Hz. Peygamber'in sünnetli doğması, bir üstünlük ve ayrıcalık olarak düşünülmektedir.⁽⁵³⁾ Kısasu Enbiya'da Hz. Muhammed'in anasından sünnetli doğduğu ve göbeğinin kesilmiş olduğu şöyle yer alır:

Anadan doğdu sünnetle münevver/Kesilmiş göbeği olmuş mutahhar⁽⁵⁴⁾

Süt annesi Halime'ye verilince, Mekke'ye giderken geride kalan deve ile zayıf hımar dönüş yolunda kervanın en önüne geçince Beni Sa'd'ın Muhammed'in ne zât olduğunu anladıklarını zikreder.⁽⁵⁵⁾ Halime'nin yanında kaldığı yıllarda Hz. Muhammed'in göğsünün yarılması olayı yer verilir. Gökten bir meleğin inerek göğsünü yarıp altın bir tas içinde kalbini yıkayıp kirlerden arındırdığı anlatılır.⁽⁵⁶⁾

Kaynaklarda Hz. Peygamber'in göğsünün yarılması olayının dört kere vuku bulduğu geçmektedir. Bu olay ilk defa süt annesi Halime'nin yanında iken Ben-i Sa'd yurdunda vuku bulmuştur.⁽⁵⁷⁾ Başka kaynaklarda "iki melek geldi" şeklinde zikredilse de burada gelen meleğin Cebrail olduğunu belirten Müslim hadisi daha güvenilirdir. Buharî hadisinde olayın isra gecesi meydana geldiği yer alırken, vahyin başlangıcında vuku bulduğuna dair rivayetler de vardır.⁽⁵⁸⁾ Bu olay, İnşirah suresinin "Biz senin göğsünü açmadık mı? Ağırılığından dolayı belini büken yükünü senden alıp atmadık mı?" ayetleriyle ilişkilendirilmektedir. Ancak, ayette ifade edilen göğsün yarılması olayının (şerh-i sadr) Peygamber'in kalbinin ferahlatılması, ona genişlik, sabır, metanet, sükunet, tahammül ve olgunluk gibi meziyetlerin bahşedilmesi olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda göğsün yarılması olayının cismânî bir ameliye değil de, ruhanî bir ameliye, manevî bir temizleme olduğu görüşünü tercih edenler de olmuştur.⁽⁵⁹⁾ Bu haberlerin doğru bir şekilde yorumlanabilmesi için, konuya dair farklı rivayetlerin bir bütün olarak ele alınıp değerlendirilmesi

53 Hz. Peygamber'in sünnetli doğduğu meselesine dair bkz. Köktaş, **a.g.e.**, s.348.

54 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.795.

55 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.798.

56 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.798-799.

57 Ebû'l-Hüseyn Müslim İbnü'l-Haccâc el-Kuşeyrî el-Müslim, **el-Câmiu's-Sahîh**, 1/ İman, 261, C 1, s.147, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

58 Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, **a.g.e.**, 8/Salat, 1, C 1, 91-92; Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

59 Süleyman Ateş, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989, C 10, s.525.

gerekmektedir.

Hız. Muhammed'in göğsünün yarılması hadisesi sonrası endişeye kapılan Halime Behmân adlı bir Ruhban'a gidip durumu arz edince, Ruhban başından geçenleri Hız. Muhammed'den anlatmasını ister. Hız. Muhammed'i dinledikten onun peygamber olacağını anlar ve şöyle der:

*Bu Muhammed kim Hubel düşmanıdır/ol ledünni ilmin sultanıdır
Kırk yaşına irince lanet iner Lat Uzza başına*

Ruhban Hız. Muhammed'in öldürülmesini isteyince Halime, hemen Mekke'ye dönüp onu annesine teslim eder ve üç yıl boyunca Hız. Muhammed'de sırrına eremediği birtakım şeylerin olduğunu söyler. Beş yaşında iken babasının kabrini ziyaret etmek isteyen annesiyle birlikte Medine'ye gider. Dönüş yolunda Mekke'ye iki konak kala annesi Âmine hastalanır ve vefat eder. Dedesi Abdullmuttalib vefatından önce Ebu Talib'e torunu Hız. Muhammed'i himaye etmesini şöyle vasiyet eder:

*Hem Muhammed Mustafa tut azîz/ Yeryüzünde cümle kullardan temiz
Ol risalet tahtı üstüne bine/Virme düşmanın eline incine
Sen anın asla sözünden çıkma gil/ Hiç mübarek hatırını yıkma yıl⁽⁶⁰⁾*

Hız. Muhammed gençliğinde Hatice'nin kervanını Şam'a götürürken Yüce Allah Mikail'e onu bulutla gölgelendirmesini şöyle emretti:

*Ki Mikail sakın estirme sami/Habibim çün göre selamet Şami
Hicaz hanında olan hamî kestur/Git diyarı muhitimden yel estur
Bir ak bulut semadan alup indir/Mübarek başının üstüne gönder⁽⁶¹⁾*

Yüce Allah, güneşin de ona ısıtmayacağını çünkü Muhammed'in nuru ile güneşe nur verdiğini de şöyle buyurur:

*Ve ya güneş ona sen ısını bakma/ Ki gayri kul gibi hicrana yakma
Anın nuru ile verdim sana nurl/ tekaddum ma teahhar oldu mağfur
Eğer ağlar ve ah ider ve bu fıkrat ile Şam'a giderse
Cehennemler söner kalmaz yerinde*

Ebu Bekir'in de yer aldığı Şam yolculuğu sırasında Meysere'nin başındaki bulutu fark etmesi, kervandaki iki devenin rahatsızlığını Hız. Muhammed'in Allah'ın inayetiyle iyileştirip develerin kuvvet kazanıp ileriye geçmesi, kervanın önünde giden Ebu Cehil'in yolda bir ejderha/yılan ile karşılaşınca geriye

60 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.802.

61 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.809.

dönüp Hz. Muhammed'den kervana lider olmasını istemesi, Busra yakınlarına geldiğinde kervanın dinlenmek için mola verdiğinde Hz. Muhammed'in kurumuş dalları ve meyvesi olan bir hurma ağacının altına oturup mübarek sırtını yaslayınca, ağacın dal ve budağının yeşermesi, bulutun inip ağacın başında durması gibi olağanüstü olay ve tecrübeler zikredilir.⁽⁶²⁾

Busra'da Rahip Nestura Hz. Muhammed'in yolculuk esnasında başından geçenleri duyunca onun bir Nebi ya da Veli olduğunu söyler ve nübüvvet mührünü açmasını isteyince Hz. Muhammed sırtını açınca içeriyi öyle bir ziya verir. Ruhban yüzünü ona sürüp "sen ahir zaman peygamberisin" demiş ve Tanrının bir olduğunu Muhammed'in Resul olduğuna şهادet ederek Şam Yahudilerinin ona zarar verebileceğini belirtmiş.⁽⁶³⁾

Şam'a vardıklarında Hz. Muhammed, Yahudi hahamlarının yanına gitmek istediğini söyleyince Ebu Bekir, kendisine zarar vereceklerini belirtmiş. Bunun üzerine Hz. Peygamber Yüce Mevla'nın kendilerini koruyacağını söylemiş. Peygamber içeri girince zincirlere bağlı olan kandiller yerinden kopmuş ve Ruhbanlar bu tablo karşısında onun ahir zaman peygamberi olduğunu anlamışlar. Hz. Muhammed'i öldürmek istemişler ama kilise içerisinde onu görememiş ve arayıp bulamamışlar.⁽⁶⁴⁾

Kervanın dönüş yolunda bir rivayete göre İblis devenin yularını alıp onu yanlış yola sürükleyince Hak Teâla Cibril'i göndermiş, Ruhu'l-Emîn sidreden inmiş, şeytan onu görünce kaçmış, Cebrail deveyi yoluna koymuş, Hz. Muhammed Mikail sağ yanında İsrail sol tarafında olduğu halde Mekke'ye girmiştir.⁽⁶⁵⁾

3.4 Hz. Muhammed'in Miracı

İslam düşüncesinde miraç olayının vuku'undan ziyade nasıl gerçekleştiği, yani sadece ruhla mı yoksa hem ruh hem cisimle mi olduğu, ayrıca her ikisinin aynı anda mı yoksa ayrı zamanlarda mı olduğu hususu ilk dönemlerden itibaren tartışma konusu olmuştur. Genel kabul miracın beden ve ruh ile birlikte gerçekleştiği yönünde olmakla birlikte geçmişte ve günümüzde bu hadisenin ruhanî bir yükselmeden ibaret olduğunu söyleyenler de vardır.

62 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.810-814.

63 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.817.

64 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.818-819.

65 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.820.

Ağlar Baba, İslam âlimlerinin çoğunluğunun kabul ettiği miracın beden ve ruh ile gerçekleştiği görüşünü benimsemiş ve bunu şöyle nazmetmiştir:

*Bu yerde vardır iki rivayet/Müfessirler eder anı dirayet
Kimi dedi gelup ruhani ile/Kimi dedi gelup cismani ile
Eash olan cismiyle geldi onlar/Muhammed Mustafa'yı gördü onlar⁽⁶⁶⁾
Miraç yolculuğunda Hz. Peygamber, Burak'a binmesini şöyle anlatır:
Ol Burak altımda titreşti hemen / Yerler oynar gibi sarsıldı cihan
Ben dönüp Cebrail'e kıldım sual/Ya karındaşım nedir söyle bu hal
Dedi Cibril Ya Muhammed bu sada/Çok sana lütfeylesin Bâr-i Hudâ⁽⁶⁷⁾*

Miraçta “evvel” “ahir” sıfatlarıyla karşılanan Hz. Peygamber’e bu nitelemelerinin niçin verildiği şöyle açıklanır.

*Ne ma'niden bana evvel dediler/ Hüve'l-evvel diyup medh eylediler
Dedi Cebrail melaikelere kelâmı/Sana evvel deyup verdi selâmı
Senin ruhun kamudan ön Tealâ/Yarattı eyledi a'ladan a'la
Ebu'l-ervâh sana çün ad verildi/Bu manada sana evvel denildi
Veli ahir kelâmın söylediler/Buna göre anı vasf eylediler
Sen olmasan kalırlardı nihanda/Ki hatemu'l-enbiya sensin cihanda
Bu maniden sana ahir dediler/Melaikeler bu sözü söylediler⁽⁶⁸⁾*

Yukarıdaki beyitlerden anlaşılacağı üzere Hz. Muhammed, ruhunun yaratılan ilk ruh olması nedeniyle “evvel”, gönderilen son nebi olmasından dolayı da “ahir” sıfatıyla anılmıştır.

Miraçta Hz. Muhammed’in Hz. Adem, Hz. Süleyman, Hz. Musa, kardeşi Harun ve Hz. İsa ile buluşması, Mescid-i Aksa’nın kapısının görüldüğünde Hz. Peygamber’i ilk önce içeri girmesi içi davet ettiklerinde Hz. Peygamber’in “Mukaddem geldiniz sizler cihana” diyerek Hz. Adem’in ilk önce girmesinin daha evla olduğunu söylediğinde Cebrail şöyle buyurmuştur.

*Dedi Cebrail Ey Allah'ın Habibi/Ki sensin çün kamu derdin tabibi
Nebilerden mukaddem sen nebisin/ Ceza günü şefial müznibinsin
Buyur mihraba sen geç kıl imamet/Melek Mürsel sana uysun temamet*

Hz. Peygamber mihraba geçip arkasında saf tutan Nebilere iki rekat namaz kıldırması, miraçta görüştüğü her nebi, Hz. Muhammed hürmetine Allah’ın kendilerine vermiş olduğu nimetleri zikretmiş ve şöyle demişler: Se-

66 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.856.

67 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.850.

68 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.855.

nin ol hürmetine itibar/Huda verdi bize çok iftihar
Nebilerin sözlerine Hz. Peygamber de şöyle karşılık verir:

*Buyurdu hem bana levlake levlak/Seni halk etmesem etmezdin eflâk
Felekler hem dahi tuttu bina/Beni ail(fakir/muhtaç) iken ol kıldı eğnâ
Bana verdikleri sığmaz dihana/Ki hatemu'l-Enbiya geldim cihana⁽⁶⁹⁾*

Peygamberlerle bu görüşmesinden sonra Yüce Allah, habibini Lâ mekan
şehrine alıp kelimından ümmetine derman verdi. Hz. Peygamber'in miraçta
Mevlâsını görmesi şöyle nazmedilir:

*Muhammed Mustafa gördü lâ mekanda Mevlâsını
Ru'yetini arz ayledi habibine Cemâl Allah⁽⁷⁰⁾*

Yüce Allah'ın miraçta Habibi Hz.Muhammed'i kendi nurundan yarat-
ması, methetmesinden ve ona bahsettiklerinden şöyle zikredilir:

*Ahmedim Muhammedim gonca gül/Cümle mahlukata fâtif sevgilum
Cümle mahlukattan ekdâm eyledim/Enbiyânın hatimi hem eyledim
Eşrefü'l-enbiya seni eyledim/Kevseri pes sana i'ta eyledim
Kendi nurumdam seni halk eyledim/Çün sekiz şey sana i'ta eyledim
Biri namaz, hacc, zekat hem sıyam/Cihad, hicret, emri ma'ruf ve's-selam
İlm-ü tebrik pes sana yedincisi/Neby-ü ani'l-münker sekizincisi*

Hz. Peygamber diğer nebilere üstün kılındığı gibi Muhammed ümmeti
de diğer ümmetlerde daha faziletli sayılmıştır.

*Senden evvel kitap inzal eyledim/Hiçbirine hıfzı nasip etmedim
Hem senin ümmetine fazl eyledim/Selef ümmetlerden eşraf eyledim
Hem hayırlı hem de adil eyledim/Lutfedip evsât ümmet eyledim.⁽⁷¹⁾*

Hz. Muhammed'in ümmetinin bağışlandığı ve onlara azab olunmayacağı
da şöyle dile getirilir:

*On sekiz bin aleme kün eyledim/Zatın için onları halk eyledim
Senin ismine mukarin reyledim/Senin ümmetini mağfur eyledim
Ümmetine asla azab etmem/Geçen ümmet gibi makhur(kahrolmuş) eylemem⁽⁷²⁾*

69 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.864.

70 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.920.

71 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.925.

72 Ağlar Baba, **a.g.e.**, s.929.

Yüce Allah'ın ümmetin günahını ref eylemesinin yanında, onlar arasında olduğu için dünyada küffara azab etmemek suretiyle Hz. Muhammed'i şefaâtçı eylediğini ebyat eder:

*Ümmetin günahını ref eyledim/Seni küffara şefî' için eyledim
Sen ol ulvî şanın için Azizîm/Dünyada küffara azab itmezim⁽⁷³⁾*

SONUÇ YERİNE

Kısa-ı Enbiya'da Hz. Peygamber'in hayat hikayesine dair haberleri ve rivayetleri iki ana grupta ele almak gerekir: Birincisi, her insanın yaşayabileceği normal nitelikte olağan tecrübeler, diğeri ise O'nu peygamberliğe hazırlamaya yönelik yahut peygamberliğinin habercisi olarak takdim edilen özel ya da olağanüstü nitelikteki bilgilerdir. "İrhasat" ve "tebşirat" diye tanımlanan ve eserde Hz. Peygamber'in hayatına dair bölümde önemli bir yer tutan bu bilgilerin temelinde peygamberliğin doğumla, hatta doğumdan önce ruhlar âleminde başlayan bir süreç olduğu düşüncesi ve kabulü vardır.

Hz. Peygamber'e duyduğu aşk ve muhabbeti edebi bir şekilde nazmettiği Kısas-u Enbiya'da Hz. Peygamber'in kıssalarında doğumu, sütanneye verilşi, Şam ve Busra seyahatleri, Hz. Hatice ile evliliği, Miraç olayı gibi tarihi gerçekleri yansıtan haberler yer almakla birlikte, bunlar menkıbevî ve mitolojik anlatımlar ve "rüya" ve "kehanet" fenomenleri ve maddî/hissî mucizelerle zengin bir şekilde süslenmiş ve kurgulanmıştır. Dinî edebiyatımızda zengin bir ilham kaynağı olan ve Ağlar Baba'nın benimsediği ve vurguladığı "Nûr-i Muhammedî" düşüncesine göre Hz. Peygamber her türlü fazilet ve olgunluğun kemal bulduğu bir şahsiyet olup Hakk'ın ilk teayyunu, tüm yaratılmışların sırrı, küntü kenz sırrının inkişafı "Nur-i Muhammed'i" telakkisinin idrakine bağlıdır. Amine'nin gördüğü rüya, göğsünün yarılması ve Miraç gibi genel kabul gören haber ya da mucizelerin yanı sıra yoğun maddî/hissî mucizelerle desteklenen, mübarek terinden melekler, güneş, ay, felekler ve Kâbe'nin ve benzerlerinin yaratılması, doğumu esnasında harikulade olayların gerçekleşmesi gibi kendisinin ve atalarının yüceltilip kutsallaştırıldığı, doğumundan itibaren başından olağanüstü tecrübelerin geçtiği bir Peygamber tasavvurunun eserde hâkim olduğu görülmüştür. Eserde farklı yerlerde atıfta bulunulan ve tasavvufta bir çok düşünceye ilham kaynağı olan "*Sen olmasaydın kainatı yaratmazdım*" ve "*Küntü kenz*" rivayeti diye bilinen "*Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim ve kainatı yarattım*" şeklindeki rivayetlerin ve kıssalarda yer

73 Ağlar Baba, a.g.e., s.929-930.

alan bir çok haber ve olayın muhaddislere göre aslının olmadığı, dolayısıyla kullanılan siyer malzemesinin bir kısmının güvenilir ve sahih olmadığı anlaşılmıştır.

Toplumda bir ihtiyaca binaen vücut bulup halk arasında büyük bir etki meydana getiren, edebî alanda dikkate değer öğelerle dolu olan, Süleyman Çelebi'nin Mevlid-i Şerif'i gibi his dünyamızı coşturan menkıbevî tarzı bu eserlerin, köklü mesajların nesilden nesile aktarılmasında ve -Hz. Peygamber'i doğru anlamaktan çok- O'nun sevgisinin yaşatılmasında önemli bir role sahip olduğunu söyleyebiliriz.

KAYNAKÇA

Aclûni, İsmail b. Muhammed, **Keşfu'l-Hafâ**, Müessesetü'r-Risale, Beyrut, 1352.

Ateş, Süleyman, **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1989.

Bağcı, Hacı Musa, "Ulaşılmaz Örnek Peygamber Tasavvurunun Tarihsel Teşekkülü", **DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi**, S 19, İzmir, 2004, s.103-136.

Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail, **el-Câmiu's-Sahih**, Çağrı Yay., İstanbul, 1992,

Demirci, Mehmet, Nûr-ı Muhammedî, **Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi**, İzmir, 1983, S 1, s.239-258.

İbn Hişam, Ebu Muhammed Abdulmelik, **Siretü'n-Nebeviyye**, Kahire, 1955.

İbn Sa'd, Ebu Abdillan Muhammed, **Tabakatu'l-Kübra**, Bayburt, 1985.

İrşâdî (Ağlar) Baba, **Kısas-u Enbiya**, (El Yazması).

Köktaş, Yavuz, **Güncel Hadis Yorum ve Tartışmaları**, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2010.

Müslim, Ebû'l-Hüseyn İbnü'l-Haccâc el-Kuşeyrî, **el-Câmiu's-Sahih**, Çağrı Yay., İstanbul, 1992.

Özdemir, Peygamberlik Öncesinde Bir İnsan Olarak Muhammed b. Abdillan, **Cahiliye Toplumundan Günümüze Hz. Muhammed Sempozyumu**, Fecr Yay., Ankara, 2007.

Özdemir, Mehmet, Siyer Yazıcılığı Üzerine, **Milel ve Nihal**, C 4, s.3, 2007.

Suyuti, Celâluddin Abdurrahman, **Camîu's-Sağîr**, Beyrut, 1990.

Tozlu, **Ağlar Baba Divanı**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), ÇOMÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale, 2000.

Tozlu, Necdet, **Bayburtlu Ağlar İrşadî Baba-Yusuf İle Zeliha**, Erzin-can, 2013.

Yılmaztürk, Mehmet Fahri, **Bayburt'un Manevi Bekçileri**, İstanbul, 2009.